

Foto: André Eijkenaar.

Acht jaar inventarisaties van ransuilwinterroesten in de provincie Groningen

Door: Jan Henk Venema, Trees Dik & Gielje Timmer

Sinds het einde van de jaren 80 is de ransuilenpopulatie in Nederland met 75% achteruit gegaan. Als reactie hierop is eind 2009, in navolging van het Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden, de Werkgroep Ransuilen in Groningen van start gegaan. Aan de hand van winterroestinventarisaties wordt de stand van de ransuil *Asio otus* in de provincie Groningen gemonitord. In dit artikel doet de werkgroep verslag van de werkzaamheden en tellingen die in de afgelopen acht winters (2009/10 tot en met 2016/17) zijn uitgevoerd. Naast het in kaart brengen van de verspreiding van de ransuilwinterroesten analyseren we de aantalsfluctuaties die in de afgelopen acht telseizoenen in onze provincie zijn opgetreden.

De ransuil doet het niet goed in Nederland. De soort laat sinds begin jaren tachtig een voortdurende afname zien, met oplevingen in goede muizenjaren. De aantallen lijken recent op laag niveau wat te stabiliseren (van Kleunen et al. 2017). De huidige stand bedraagt zelfs in muizenrijke jaren, zoals in 2014, hooguit een kwart van die rond 1990 (Sovon 2015). Oorzaken zijn de afname in prooiaanbod veroorzaakt door het steeds intensievere gebruik van het agrarisch cultuurlandschap, afname van het graslandareaal en veranderde gewaskeuze met maïs in plaats van granen (Sovon 2015). In de meer bosrijke gebieden is de toegenomen predatie door havik en buizerd een andere belangrijke oorzaak (van Manen 2006). Mogelijk speelt lokaal in bossen het afgenomen aanbod aan nestgelegenheid (oude nesten van zwarte kraai en ekster) ook een rol. Evenals in 2004 is op de nieuwe Rode Lijst van Nederlandse broedvogels de status van de ransuil aangemerkt als 'kwetsbaar'. Wel met de aantekening dat de populatiestatus sinds de vorige lijst verder is verslechterd (van Kleunen et al. 2017).

Roesten

Overwinterende ransuilen brengen de dag meestal door op gezamenlijke slaapplekken, de zogenaamde winterroesten. Het aantal uilen op deze roesten kan variëren van enkele exemplaren tot meer dan honderd. Direct na het broedseizoen verzamelen ransuilen zich met hun eventuele jongen overdag in loofbomen. Wanneer de bladeren tegen het einde van november zijn gevallen, wordt de definitieve winterroest ingenomen (Wijnandts 2010). Hiervoor gebruiken ransuilen jaren achtereenvolgende dezelfde groenblijvende bomen (den, spar, hulst, of klimop en coniferen als bv. taxus). In Nederland komen de grootste roesten voor in Zuidwest-Fryslân waar in de 'veldmuizenwinter' van 2014/15 een roest met 126 uilen werd geteld (Wijnandts 2015). In jaren met veel voedsel lopen de roesten pas laat in het najaar vol en worden ze gedurende de winter eerder verlaten dan in jaren met weinig voedsel (Van Manen 2006).

Waarom ransuilen roesten is nog steeds niet geheel duidelijk. Van Manen (2006) geeft als meest aannemelijke verklaring het vinden van een

Ransuilen op een roest in Blijham, 13 januari 2018. Foto: André Eijkenaar.

Ransuil, Termunten, 16 oktober 2014. Foto: Ko Veldkamp.

broedpartner. Gedurende de winterroest kunnen potentiële partners elkaars kwaliteiten aflezen en elkaar volgen naar een broedterritorium. Ransuilen bezetten vanwege de fluctuaties in het aantal veldmuizen niet permanent een territorium. Een ransuil kan zich dus niet onderscheiden door de kwaliteit van zijn territorium. In Engeland daarentegen bezetten ransuilen jaarrond wel een territorium en daar komt het slapen op gezamenlijke roestplaatsen nauwelijks voor (van Manen 2006).

Een ander opmerkelijk punt is dat er op de winterroesten in Nederland, maar ook elders in West-Europa, een overschot aan vrouwtjes (60%) is vastgesteld. Dit zou volgens Bol (2010) te maken hebben met de intraspecifieke concurrentie tussen nestjongen in muizenarme jaren waarbij mannetjes de strijd van de vrouwtjes verliezen. In twee opeenvolgende slechte muizenjaren bouwt zich zo een overschot aan vrouwtjes op. Daarnaast is er een significant hogere sterfte onder jonge mannetjes tussen uitvliegen en eerste winter, en worden vrouwtjes over het algemeen ouder (7-12 jaar) dan mannetjes, die slechts twee muizencycli (6 jaar) overleven (Bol 2010).

Migratie?

De aantalsfluctuaties op een roest zijn afhankelijk van broedsucces en sterfte. Ook kan sprake zijn van immigratie van ransuilen uit Noord- en Oost-Europa wanneer daar het lokale voedselaanbod schaars is (van Manen 2006). Een voorbeeld daarvan is november 1986 toen in Nederland en Engeland sprake was van een influx van ransuilen uit Scandinavië (Brouwer 1987). Maar uit een 17 jaar durende studie met gevleugelde ransuilen in Noord- en Zuid-Holland bleek dat roesten uit een vaste kern van bekende vogels bestaan en dat het aandeel migrerende uilen klein is (Bol 2010). Zo konden nieuwe individuen die op een slaapplek verschenen in een kwart van de gevallen herleid worden naar nestjongen van een naburige groep. Ook werd nimmer een in het buitenland geringde ransuil gevangen. In onze provincie zijn jaarlijks wel meldingen van trekkende ransuilen bekend, maar de aantallen zijn beperkt (Boekema 2016). Uit terugmeldingen van geringde vogels bleek dat het merendeel van de adulte ransuilen hun leven in een straal van

ten hoogste tien kilometer rond de broed- en/of slaapplek leidt, maar het dispersiepatroon van juvenielen is aanmerkelijk groter (Wijnandts 1984). Dit beeld werd gesteund door een inventarisatie van het aantal roestende ransuilen (750) en het aantal broedparen (250-300) in de provincie Groningen in 1979 (Wijnandts 1984). Wanneer door overmatige sneeuwval muizen onbereikbaar worden kan lokale trek van ransuilen naar steden plaatsvinden om daar te profiteren van het grotere aanbod aan zangvogels (Sharikov et al. 2013). In de provincie Groningen werd dit fenomeen in de sneeuwrijke maand februari van 1979 waargenomen (Wijnandts 1983). Het jaarlijks inventariseren van winterslaapplekken biedt dus onder 'normale' omstandigheden een goede mogelijkheid om (lokale) populatieschommelingen van deze heimelijke nachtvogel te monitoren.

Veldmuizenstand

Met een gemiddeld aantalspercentage van 72% is de veldmuis veruit de belangrijkste prooi voor ransuilen in Groningen, op afstand gevolgd door de bosmuis en vogels met elk 10% (Wijnandts 1984). In Nederland en andere delen van Europa doorloopt de veldmuizenpopulatie, en die van andere soorten woelmuizen, een drie- of vierjarige cyclus (van Apeldoorn 2005). Deze cycli lopen binnen Europa niet synchroon (van Manen 2006). Gedurende de zogenaamde 'opbouwjaren' stijgen de aantallen en dichtheden muizen tot een piek en breidt de soort zich ruimtelijk snel uit. Na het bereiken van het piekjaar stort de populatie door nog onduidelijke oorzaken ineen en start de cyclus van voren af aan. Het optreden van deze populatiecyclus kan door enkele soortspecifieke biologische kenmerken worden verklaard. Eén van deze eigenschappen is dat het geslachtsrijp worden van vrouwtjes afhankelijk is van de soortdichtheid: jongen die geboren worden bij lage dichtheden worden eerder geslachtsrijp dan jongen die bij hoge dichtheden worden geboren. Jonge vrouwtjes zullen zich bij voorkeur gaan vestigen in primair habitat waar gemakkelijk gangenstelsels en nesten gegraven kunnen worden. Wanneer jonge vrouwtjes zich niet meer kunnen vestigen in dit voorkeurs habitat wordt minder geschikt (secondair) habitat gekoloniseerd. Deze zich solitair vestigende vrouwtjes krijgen gemiddeld twee jongen minder per nest dan de vrouwtjes die in groepsverband

Ransuil met veldmuis, Meeden, 20 mei 2014. Foto: André Eijkenaar.

leven. Echter, de (overleving)kansen van jongen om geslachtsrijp te worden is bij de solitaire moeders groter dan bij de jongen uit de gemeenschappelijke groepen, en door de lagere soortdichtheid worden deze jongen ook nog eens sneller geslachtsrijp (van Apeldoorn 2005). Wanneer deze situatie zich gedurende enkele jaren kan ontwikkelen zonder extreem grote sterfte in bovengemiddeld koude of natte winters, zullen de voorjaarspopulaties groeien. Hierdoor kunnen de aantallen explosief toenemen en kan de soort zich ruimtelijk snel uitbreiden naar secundaire habitattypen.

Het patroon van de piekjaren, en een al dan niet synchroon verloop voor heel Nederland, wordt beïnvloed door klimatologische en landschappelijke

factoren waaronder mate van grootschaligheid. Naast deze factoren speelt ook het (grasland)beheer een belangrijke rol in welke mate de aantallen en dichtheden veldmuizen fluctueren. Intensief beheer en hoge veedichtheden zullen door verdichting van de bodem een negatief effect hebben op de veldmuizendichtheid, terwijl extensief beheer, gemengde vegetaties tussen de 10-30 cm hoog, verlaging van de grondwaterstand en de aanleg van nieuwe wegbermen en slootkanten gunstig zijn voor de veldmuizenstand (van Apeldoorn 2005).

Meerdere studies hebben aangetoond dat het aantal ransuilen in een gebied tijdens de winter positief gecorreleerd is aan de beschikbaarheid van veldmuizen in de voorafgaande herfst (van Manen

2006; Sharikov et al. 2013; Tulis et al. 2015; Wijnandts 2015). De aantallen broedparen bleken af te hangen van het percentage veldmuizen in de periode januari-maart terwijl het broedsucces sterk correleerde met het aandeel woelmuizen en ware muizen in de maanden maart-juni (van Manen 2006). Het dieptepunt in de veldmuizenstand treedt jaarlijks op in april en mei, opmerkelijk genoeg precies de periode dat ransuilen starten met het grootbrengen van hun jongen. In die periode wordt het dieet aangevuld met bosmuizen en in geval van nood ook (jonge) vogels (van Manen 2001).

Werkzaamheden van de werkgroep

Naast het jaarlijks inventariseren van de aantallen ransuilen op de winterroesten in de provincie Groningen zet de werkgroep zich in om bomen waarin ransuilen roesten te behoeden voor kap. Ondanks dat de bescherming van roestbomen is geregeld in de Wet natuurbescherming ervaart de werkgroep regelmatig dat deze toch verdwijnen. Hierna is het vaak (tijdelijk) onduidelijk waar de uilen naar toe zijn verhuisd. De werkgroep wordt inmiddels regelmatig geconsulteerd door diverse gemeenten om na te gaan of bomen, waarvoor een kapvergunning is aangevraagd, in de winter als roestplaats worden gebruikt door ransuilen. Verder houdt de werkgroep zich bezig met educatie door voorlichting te geven op evenementen en het onderwijs te voorzien van lesmateriaal en braakballen. Gelijk bij het begin van haar oprichting heeft de werkgroep een overzichtelijke website gelanceerd waarop waarnemingen en roesten van ransuilen in onze provincie gemeld kunnen worden. Jaarlijks worden kaartjes met de resultaten van de winterroeststellingen op deze site bijgehouden. Daarnaast is er veel informatie over de ransuil te vinden en kunnen geïnteresseerden zich aanmelden om de periodieke digitale nieuwsbrief van de werkgroep te ontvangen.

Methode

Vanaf haar oprichting in de winter van 2009/10 heeft de werkgroep een groot netwerk van 'waarnemers' over de gehele provincie Groningen weten op te bouwen. Deze waarnemers werden bij aanvang van iedere winter door middel van het uitgeven van digitale nieuwsbrieven opgeroepen

roesten te controleren en te tellen. Dergelijke oproepen werden ook gedaan via publicaties in het Dagblad van het Noorden, nieuwsbrieven van de Vereniging Avifauna Groningen en de Werkgroep Grauwe Kiekendief, en via aankondigingen op de website van de werkgroep. De telresultaten konden worden doorgegeven via een digitaal formulier op de website van de werkgroep (www.ransuileningroningen.nl). Naast dit netwerk aan waarnemers, maar ook toevallige waarnemers, werd de werkgroep ondersteund door een aantal vaste 'veldmedewerkers' die gedurende de winter een aantal roesten controleerden en telden. Meldingen van roesten op www.waarneming.nl die ons niet bekend waren werden toegevoegd aan ons databestand. De werkgroep controleerde tegen het einde van februari of de telresultaten van de ons bekende (vaste) roestplaatsen aan de werkgroep waren doorgegeven. Wanneer dit niet het geval was werden de contactpersonen van die betreffende roesten per e-mail of telefonisch benaderd om deze gegevens alsnog te verkrijgen. Ook werden beheerders van bosgebieden benaderd over de mogelijke aanwezigheid van roesten. Daarnaast werden er door de werkgroep zelf roestplaatsen gecontroleerd en geteld.

Om de fluctuaties in aantallen ransuilen in Groningen nader te analyseren zijn deze gerelateerd aan het gemiddelde aantal ransuilen per roest (roestgrootte), het aantal roesten en de veldmuizenstand in de provincie. De werkgroep heeft geen structureel onderzoek gedaan naar de prooisamenstelling van ransuilbraakballen. Om toch een beeld te krijgen van de veldmuizenstand in onze provincie, is het percentage veldmuizen gebruikt dat is aangetroffen in braakballen van Groningse grauwe kiekendieven (bron: Werkgroep Grauwe Kiekendief). Uiteraard zijn deze data slechts representatief voor de veldmuizenstand gedurende de zomer (waarin de beschikbaarheid aan veldmuizen het grootst is) en voor een beperkt deel van de provincie. Ook moet opgemerkt worden dat de grauwe kiekendief ten opzichte van de ransuil een prooispectrum heeft met een groter aandeel vogels en insecten (Wijnandts 1984; Koks et al. 1993). Het aantal getelde ransuilen in Groningen is daarnaast vergeleken met de telresultaten gepubliceerd voor de provincie Fryslân (Wijnandts 2016), aangevuld met het (voorlopige) aantal voor de winter van 2016/17 (Harry Wijnandts pers. med.).

Om een beeld te krijgen van de verspreiding van de winterroesten in de provincie Groningen zijn kaarten gemaakt waarbij voor het piekjaar 2014/15 de roesten naar landschapstype en agrarisch grondgebruik zijn weergegeven. Ook is een nadere analyse gedaan van de aantalsfluctuaties en gemiddelde roestgroottes naar bodemsoort (klei, veen met zandruggen, grensgebied veen-klei, en zand).

Resultaten

In het eerste telseizoen van de werkgroep (2009/10) werden 43 winterslaapplaatsen geïnventarieerd waarop een aantal van 276 ransuilen zat te roesten (tabel 1). Uit de resultaten van de daarop volgende zeven telseizoenen bleek het aantal roesten, met een gemiddelde schommelend rond de 60, beduidend hoger te liggen. Wij gaan ervan uit dat de bekendheid van de werkgroep na het eerste telseizoen verder is vergroot en tot een hoger en vrij stabiel aantal roestmeldingen vanaf het tweede

telseizoen heeft geleid. De resultaten van het eerste telseizoen zijn om deze reden niet meegenomen in de nadere analyses van de resultaten.

Het aantal ransuilen in de provincie Groningen fluctueerde van 2010/11 tot en met 2016/17 tussen de 300 en 513 exemplaren (tabel 1). Piekwinters waren er in 2010/11 en vier jaar later in 2014/15. In het jaar na de piekwinters volgde in beide gevallen een lichte daling met 10%. Dalwinters kwamen voor in 2013/14 en (afgaande op de eerste telresultaten van 2017/18) drie jaar later in 2016/17. De winter van 2012/13 gaf met een onverwacht lichte toename een wat afwijkend beeld te zien. Deze toename kon worden toegeschreven aan een opvallende stijging van 40% op de veengronden. Wellicht heeft de bovengemiddelde koude en sneeuwrijke februari maand hierin een rol gespeeld. Het gemiddelde aantal uilen per roest varieerde tussen de 5.7 en 8.2 exemplaren. De grootste roesten met 20 of meer uilen bevonden zich in Harkstede, Wagenborgen, Blijham, Slochteren en de wijk Paddepoel in de stad Groningen.

winter	aantal ransuilen	aantal roesten	gemiddeld aantal per roest	max. aantal
2009/10	276	43	6.4	22
2010/11	470	57	8.2	30
2011/12	430	59	7.3	21
2012/13	448	64	7.0	21
2013/14	300	53	5.7	21
2014/15	513	68	7.5	24
2015/16	467	59	7.9	30
2016/17	361	59	6.1	21
gemiddelde*	427	59.9	7.1	24
variatie (%)*	17.0	8.1	13.2	17.7

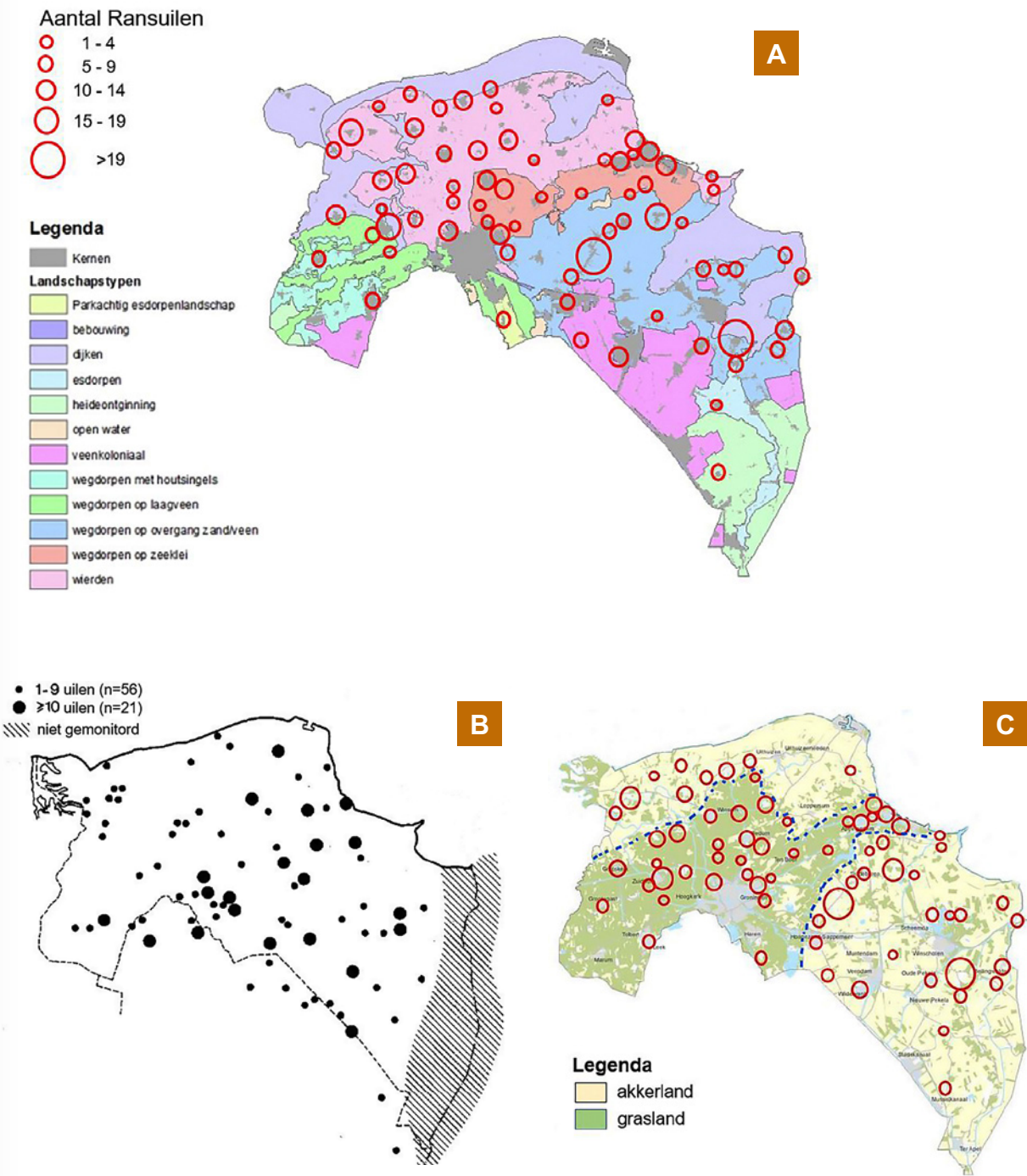
*Bij de berekening van het gemiddelde en de variatie is het eerste telseizoen niet meegenomen omdat de werkgroep die eerste winter nog maar net was opgestart en nog relatief weinig roesten in beeld had.

Tabel 1. Aantal ransuilen en roesten, het gemiddelde aantal ransuilen per roest en het maximaal aantal ransuilen op de winterroesten in de provincie Groningen gedurende de winters 2009/10 tot en met 2016/17.

Verspreiding ransuilroesten in de provincie Groningen

Wanneer we de verspreiding van de ransuil voor de piekwinter 2014/15 analyseren, valt op dat de roesten zich voornamelijk in de noordelijke helft van de provincie bevinden (figuur 1A). Vergelijken we deze verspreiding met die vastgesteld

in 1978/79 (figuur 1B) dan valt op dat in bijna 40 jaar tijd een verplaatsing is opgetreden van de veen- en zandgronden naar het wierdelandschap op de noordelijke kleigronden met zijn hooggelegen dorpen en de wegdorpen op zeeklei. Opvallend genoeg komt het aantal van 65 Groningse roesten gevonden in 1978/79 goed overeen met de huidige

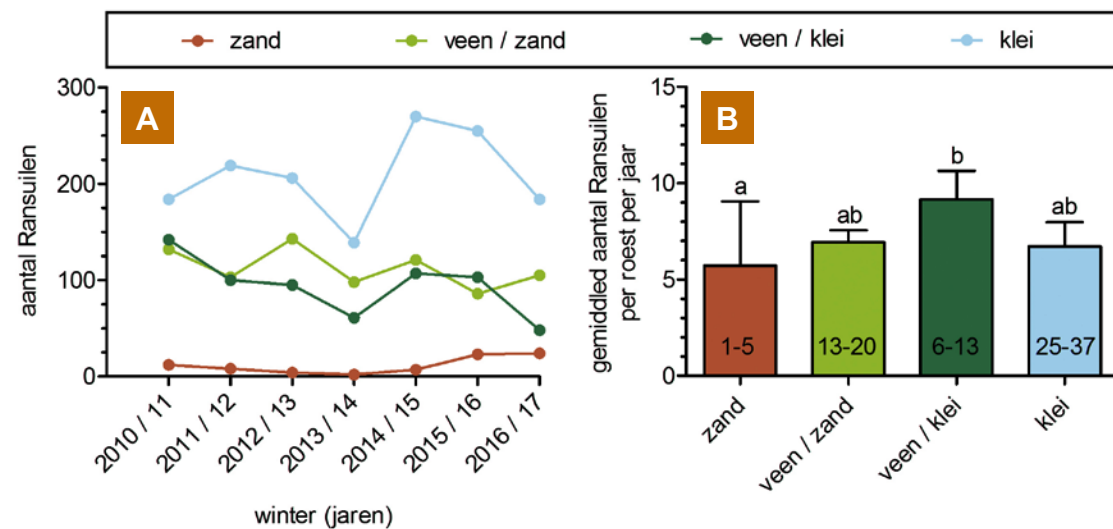
Figuur 1. Verspreiding van ransuil winterroesten in de provincie Groningen naar landschapstype voor de piekwinter 2014/15 (A) en volgens een inventarisatie uitgevoerd in de strenge winter van 1978/79 (Wijnandts 1984) (B). Verspreiding van winterroesten voor de piekwinter 2014/15 (als in A) naar agrarisch gebruik (C).

aantalsrange (53-68). Wanneer we de jaarlijkse aantallen ransuilen per grondsoort uitzetten dan zijn deze veruit het grootst op de klei, gevolgd door de veengronden. Zeldzaam is de soort inmiddels op de zandgronden (figuur 2A). Gerelateerd aan de oppervlakte komen de dichtheden per grondsoort uit op 5.3 (klei), 3.9 (veen met zandruggen) en 2.2 (zand) uilen per atlasblok (25 km²). Ook de aantalsfluctuaties zijn op kleigronden veel sterker dan op veen- en zandgronden (figuur 2B). Bovendien hebben de fluctuaties op de klei een driejarig cyclisch karakter, terwijl daar op het veen en zand geen sprake van is. Roesten op het grensgebied tussen veen- en kleigrond zijn opvallend groot (figuur 2B). Ook hier is sprake van een licht cyclisch aantalsverloop door de jaren. Al deze verschuivingen en fluctuaties hebben ongetwijfeld te maken met de veranderende beschikbaarheid van veldmuizen in onze provincie. In de Veenkoloniën en Westerwolde zal de voedselbeschikbaarheid mede zijn gedaald door veranderd en geïntensiveerd agrarisch gebruik van het bouwland. Zo steeg het areaal maïs hier flink ten koste van aardappel en suikerbiet, terwijl het areaal grasland gelijk bleef (Wiersema et al. 2014). Daar bovenop zal het broedsucces op de meer besloten veen- en zandgronden hoogst waarschijnlijk gedaald zijn door toegenomen

predatiedruk door met name de havik. Op dit moment voelen ransuilen zich in de provincie Groningen dus het meest thuis op de meer open uitgestrekte landbouwgronden op de Noordelijke zeekleigronden waar de soort profiteert van grootschalige landbouw voorkomen. Om te kijken of ransuilen een voorkeur hebben voor akkerland of grasland is de verspreiding van de roesten in de piekwinter 2014/15 ook weergegeven op een kaart met daarop het agrarisch gebruik (figuur 1C). Uit deze analyse blijkt dat ransuilen in deze veldmuizenrijke winter in meerderheid roesten op of nabij aaneengesloten grasland (het gebied tussen de gearceerde blauwe lijnen in figuur 2C) op de kleigrond. De ransuildichtheid op het door grasland gedomineerde deel bedroeg 7.7 uilen per atlasblok, terwijl dit voor het akkerland gedomineerde deel van de provincie 4.4 was.

Aantalsfluctuaties nader geanalyseerd

De fluctuaties in het aantal ransuilen kunnen met name verklaard worden door schommelingen in de roestgrootte (gemiddelde aantallen uilen per roest) en veel minder door het aantal roesten (figuur 3 A&B). Een bijna significante relatie werd gevonden tussen het aantal roestende ransuilen en

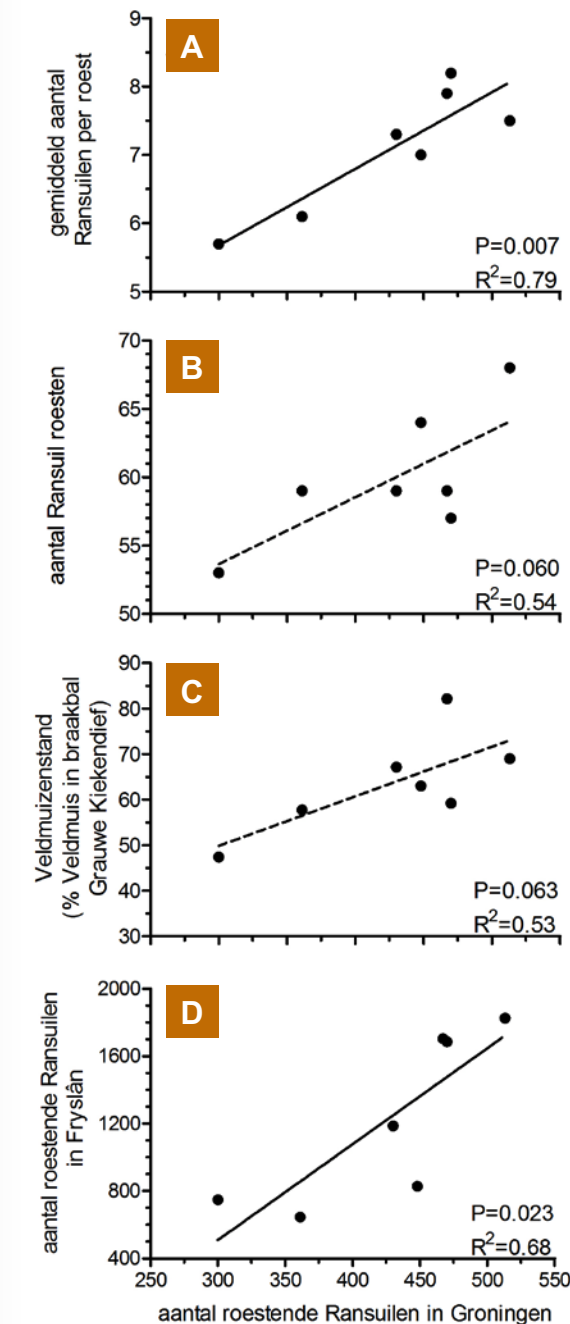
Figuur 2. Aantal ransuilen (A) en het gemiddeld aantal ransuilen per roest per jaar ($\pm$ standaard deviatie) (B) in de provincie Groningen uitgezet per bodemsoort gedurende de 7 winters van 2010/11 t/m 2016/17. De weergegeven getallen geven de range in het aantal jaarlijks geïnventariseerde roesten per bodemsoort weer. Verschillende letters geven significante verschillen tussen bodemsoorten aan ($P \leq 0.05$; One-way ANOVA post-hoc Tukey test).

de veldmuizenstand in Groningen, afgeleid uit het prooispectrum van grauwe kiekendiefbraakballen (figuur 3C). De aantallen roestende ransuilen die in Groningen werden geteld, waren significant gecorreleerd aan de aantallen waargenomen in Fryslân (figuur 3D). Echter, de relatieve

schommelingen in onze provincie waren veel minder sterk dan in Fryslân. Zo steeg in Groningen het aantal ransuilen in de piekwinter 2014/15 met een factor 1.7 ten opzichte van de dalwinter 2013/14, terwijl de stijging in Fryslân een factor 2.4 bedroeg. Berekenen we de dichtheid aan de hand van het gemiddelde aantal roestende uilen (427) dan komen we voor Groningen uit op 4.5 ransuil per atlasblok. In Fryslân komt deze dichtheid in dezelfde periode met 9.5 ruim tweemaal zo hoog uit. In deze provincie, met een groot areaal grasland, is de beschikbaarheid aan veldmuizen gezien de prooisamenstelling (89 tot 98% veldmuizen) van in de winter verzamelde braakballen dan ook extreem hoog (Wijnandts 2015).

Discussie

Ondanks het feit dat in de gemonitorde jaren ongetwijfeld roesten gemist zullen zijn, laten de hier uitgevoerde analyses zien dat de werkgroep met de door haar gevolgde methode een goede inschatting heeft kunnen maken van de aantalsfluctuaties die in de afgelopen acht jaar in de provincie Groningen zijn opgetreden. Gezien deze cyclische aantalsfluctuaties kunnen we niet veel zinnigs zeggen over het aantalsverloop van de ransuil in onze provincie gedurende de nog korte inventarisatieperiode van acht jaar. Wanneer we echter onze tellingen met de in 1978/79 uitgevoerde winterroestinventarisatie vergelijken (Wijnandts 1984), dan is de ransuil dichtheid in onze provincie in bijna veertig jaar tijd gedaald van 9 naar 4.5 uilen per atlasblok. Deze forse daling van 50% is echter veel minder sterk dan de door Sovon (2015) vastgestelde landelijke daling van 75%. De fluctuaties in de aantallen ransuilen op de winterroesten, en de verspreiding daarvan, zijn in onze provincie net zoals elders gerelateerd aan het voedselaanbod dat voornamelijk bestaat veld- en andere woelmuizen. Willen we de stand, verspreiding en het broedsucces van de ransuil minder afhankelijk maken van schommelingen in de veldmuizenstand, dan dienen de natuurwaarden binnen het moderne agrarische cultuurlandschap hersteld te worden (Block 2009). Een succesvol voorbeeld daarvan zijn de in onze provincie aangelegde 'vogelakkers' die door een uitgekiende afwisseling van braakstroken en luzernestroken wemelen van

Figuur 3. Relatie tussen het aantal roestende ransuilen in de provincie Groningen en (A) het gemiddelde aantal uilen per roest, (B) het aantal roesten, (C) de veldmuizenstand en (D) het aantal roestende ransuilen in de provincie Fryslân gedurende de 7 winters van 2010/11 t/m 2016/17.

Juveniele ransuil, Wedderveer, 29 mei 2011. Foto: André Eijkenaar.

de veldmuizen (Wiersma et al. 2014). Naast torenvalken en kiekendieven weten ook ransuilen deze vogelakkers 's nachts goed te vinden (Raymond Klaassen pers. med.). Om voldoende nestgelegenheid voor ransuilen te garanderen dienen ook erven natuurvriendelijker ingericht te worden of kan het plaatsen van kunstnesten worden overwogen.

De door de werkgroep uitgevoerde inventarisaties in Groningen geven overeenkomstig met die in Fryslân (Wijnandts 2015) aan dat het gemiddelde aantal uilen per roest als een betrouwbare indicator gebruikt kan worden om de populatiegrootte

te monitoren. Dit betekent in feite dat niet alle roesten meer geteld zouden hoeven te worden, maar dat met het bepalen van de gemiddelde roestgrootte van een representatief aantal roesten een goede schatting verkregen kan worden van het totaal aantal ransuilen in de provincie. Dit zou een welkome reductie in de benodigde menskracht en tijd voor toekomstige ransuilinventarisaties betekenen. Om de zo verkregen resultaten te (her)toetsen, en te bepalen of er wijzigingen zijn opgetreden in de verspreiding van de ransuil binnen de provincie Groningen, dient dan alleen nog eens in de vijf à tien jaar een integrale telling uitgevoerd te worden.

Dankwoord

De werkgroep is zeer veel dank verschuldigd aan onze vaste 'veldmedewerkers' voor het jaarlijks controleren en tellen van een groot aantal roestplaatsen gedurende de winter. Ook bedanken wij alle waarnemers die trouw ieder jaar de aantallen roestende ransuilen in hun omgeving hebben geteld en aan ons hebben doorgegeven. Wij zijn de Werkgroep Grauwe Kiekendief erkentelijk voor het beschikbaar stellen van data over de prooisamenstelling in braakballen van grauwe kiekendieven. André Eijkenaar en Ko Veltkamp worden bedankt voor het beschikbaar stellen van de foto's en de Provincie Groningen voor de kaartjes met landschapstypen. Dank ook aan Harry Wijnandts voor zijn adviezen en het delen van ervaringen en telgegevens uit de provincie Fryslân. Jelger Visser (Internetbureau Praes) en Henk de Lange zijn wij zeer dankbaar voor het (kosteloos) bouwen, hosten en updaten van de website.

Literatuur

- Boekema, E. 2006. Vogels in Groningen. Profiel Uitgeverij, Bedum.
- Block, B. 2009. Long-term trends in population density and reproductive success of long-eared owl *Asio otus* in Brandenburg, Germany. *Ardea* 97 (4): 439-443.
- Bol, J.B. 2010. Geslacht- en leeftijdsbepaling van Ransuilen. *Uilen* 1: 65-69.
- Brouwer, R. 1987. Influx van Scandinavische Ransuilen in Nederland en Engeland. *Fitis* 23 (2): 59-60.
- Koks, B., Jonker, M. & Visser, E. 1994. Prooikeuze van Grauwe Kiekendieven in Oost-Groningen in 1994. *De Grauwe Gors* 22 (4): 96-102.
- Sharikov, A.V., Makarova, T.V. & Ganova, E.V. 2013. Long-term dynamics of long-eared owls *Asio otus* at a northern winter roost in European Russia. *Ardea* 101 (4): 171-176.
- Sovon 2015. Ransuilen piepen in mineur. Vogelbalans 2015 – Thema Atlasproject 2013-2015: 28.
- Tulis, F., Baláz, M., Obuch, J. & Štotonár, K. 2015. Responses of the long-eared owl *Asio otus* diet and the numbers of wintering individuals to changing abundance of the common vole *Microtus arvalis*. *Biologia* 70 (5): 667-673.

- Van Apeldoorn, R.C. 2005. Muizenplagen in Nederland: oorzaken en bestrijding. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1234.
- Van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van Manen, W. 2001. Invloed van weersomstandigheden op gedrag en jaagsucces van overwinterende Ransuilen *Asio otus*. *Limosa* 74: 81-86.
- Van Manen, W. 2006. Gebruik van winterslaapplaatsen, aantallen, en reproductie van Ransuilen in relatie tot hun dieet. *Limosa* 79: 53-62.
- Wiersma, P., Ottens, H.J., Kuiper, M.W., Schlaich, A.E., Klaassen, R.H.G., Vlaanderen, O., Postma, M. & Koks, B.J. 2014. Analyse effectiviteit van het akkervogelbeheer in provincie Groningen. Rapport Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.
- Wijnandts, H. 1983. Ransuil *Asio otus*. In: De vogels van de provincie Groningen. (Boekema, E.J.; Glas, P. & Hulscher, J.B., eds.). Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis BV, Groningen.
- Wijnandts, H. 1984. Ecological energies of the Long-eared Owl (*Asio otus*). *Ardea* 72: 1-92.
- Wijnandts, H. 2010. Winterroesten van Ransuilen in Fryslân. *Uilen* 1: 70-75.
- Wijnandts, H. 2015. Record Ransuilentellingen in Fryslân afgelopen winter. *Vanellus* oktober '15: 13.
- Wijnandts, H. 2016. Telresultaten Ransuilen iets lager dan recordjaar. *Vanellus* oktober '16: 14-16.
- Geraadpleegde websites: www.waarneming.nl; www.sovon.nl; ww.cbs.nl; www.naturetoday.com; www.knmi.nl; www.vogelbescherming.nl

Werkgroep Ransuilen in Groningen

Jan Henk Venema - Haren

Trees Dik - Groningen

Gielje Timmer - Overschild

info@ransuilen Groningen.nl

www.ransuilen Groningen.nl

Een eerdere versie van dit artikel is in 2018 integraal gepubliceerd in het jaarblad van Avifauna Groningen, de Grauwe Gors 45: 10-19.